

პაატა პაპავა

კომენტარი საქართველოში მკითხველთა კვლევის შედეგებზე

პირველ რიგში, კვლევის აქტუალობას შევხები. საგამომცემლო სექტორის განვითარებაც და საზოგადოებაში წიგნიერების დონის ამაღლებაც მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული მკითხველთა „წიგნიერ“ ქცევებსა და ჩვევებზე. მკითხველთა საზოგადოების საჭიროებათა დაკმაყოფილებისა და გემოვნების ჩამოყალიბებისთვის მართლაც აქტუალურია იმის ცოდნა, თუ რა ტიპის ლიტერატურას, რა სიხშირით, რა რაოდენობით და რა მიზნით კითხულობენ მისი წევრები. არანაკლებ აქტუალურია იმის ცოდნაც, თუ რატომ არ კითხულობენ ადამიანები ან რატომ იკავებენ თავს წიგნის მაღაზიაში შესვლისგან. სასურველია, ასეთი მასშტაბური კვლევები გარკვეული რეგულარობით ჩატარდეს, რათა გამოიკვეთოს კონკრეტული ტენდენციები და მათზე ზემოქმედების საშუალებები. თუ გავიხსენებთ, რომ კითხვა სოციალური მობილობისა და შეჭიდულობის ერთ-ერთ მძლავრ საშუალებადაა აღიარებული, ვფიქრობ, ამ ტიპის კვლევის შედეგები სასარგებლოა არა მხოლოდ საგამომცემლო ბაზრის გააქტიურებით დაინტერესებული პირებისთვის, არამედ სამთავრობო და არასამთავრობო სექტორის წარმომადგენლებისთვისაც. ქვემოთ ჩამოვყალიბებ რამდენიმე მოსაზრებას, რომელიც კვლევის შედეგების გაცნობის დროს გამიჩნდა. მოცემული კვლევა გვეხმარება საქართველოში მკითხველის, როგორც წიგნის მომხმარებელი სუბიექტის, ჩვევების დადგენაში. ამ თვალსაზრისით კვლევის ძირითადი დასკვნებისა და რეკომენდაციების გათვალისწინება მეტად სასარგებლო იქნება საგამომცემლო სექტორის ეფექტური განვითარებისათვის. მაგალითად, კვლევა ცალსახად მიგვანიშნებს, რომ მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს საინფორმაციო-შემეცნებითი ლიტერატურისა და ელექტრონული წიგნების პოპულარიზაციას, წიგნების

„კითხვადობის“¹ გაუმჯობესებას, რაიონებში მოსახლეობის ინფორმირებას და წიგნების ხელმისაწვდომობის ზრდას, ბავშვებისათვის წიგნების წაკითხვის კულტურის დანერგვას და ა. შ.

ბოლო ათწლეულების განმავლობაში ჩატარებული კვლევები ხაზს უსვამს კითხვასთან დაკავშირებულ ჩვევებსა და შესაბამის ქცევებზე რამდენიმე ფაქტორის განსაკუთრებულ გავლენას. კერძოდ, სასურველია, კვლევის დაგეგმვისა და თვისობრივი ანალიზის ფაზაზე, გათვალისწინებულ იქნას შემდეგი საკითხები:

- როგორია საქართველოს მოსახლეობაში კითხვის მოტივაცია და რა ძირითადი ფაქტორები ზემოქმედებს მასზე;

¹ კითხვადობა - წიგნის/ტექსტის შინაარსობრივი, ენობრივი და გარეგნული მახასიათებლების კომპლექსური ერთობლიობა, რომელიც განსაზღვრავს წიგნის/ტექსტის აღქმისა და გაგება-გააზრების სირთულეს.

- როგორია საქართველოში კითხვისადმი (წიგნებისადმი) დამოკიდებულება და რა განაპირობებს ამ დამოკიდებულებებს;
- როგორ აღიქვამენ ჩვენი მოქალაქეები საკუთარ თავს, როგორც მკითხველები (რამდენად თავდაჯერებული მკითხველები არიან) და რა განაპირობებს ამ თვითაქლქმას;
- არსებობს თუ არა „უფსკრული“ მკითხველებსა და არამკითხველებს შორის, რა განაპირობებს ამ „უფსკრულის“ არსებობას და რამდენად განაპირობებს მის არსებობას მოსახლეობის სოციო-ეკონომიკური სტატუსი.

მოცემული კვლევა კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ კითხვის მოტივაციას რამდენიმე ძირითადი ფაქტორი განაპირობებს. მათ შორისაა „კარგი წიგნების“ არჩევანი და ახლობლების გამოცდილება. ამ მხრივ, კვლევა იძლევა სასარგებლო მონაცემებისა და დასკვნების გამოტანის საშუალებას. მეოცე საუკუნეში კითხვასთან დაკავშირებული კვლევების არეალი აგრძნობლად გაფართოვდა და ფსიქოლინგვისტიკის, სოციოლინგვისტიკის, ნეიროფიზიოლოგიისა და განათლების მეცნიერებათა მიჯნაზე დამოუკიდებელ დარგად ჩამოყალიბდა. ამიტომ ვფიქრობ, რომ ფოკუს-ჯგუფების დაგეგმვის დროს სასურველია „კითხვის სპეციალისტის“ მონაწილეობის გათვალისწინება. მართალია, ასეთი სპეციალობა საქართველოში ჯერჯერობით არ შედის ეროვნული საკვალიფიკაციო ჩარჩოს სპეციალობათა ნუსხაში, მაგრამ გვყავს სპეციალისტები, რომლებსაც შეუძლიათ საკუთარი, უნიკალური პერსპექტივა შეიტანონ კვლევის შინაარსში. ვინაიდან კვლევა დამწყები მკითხველების სამიზნე ჯგუფსაც მოიცავს, სასურველია ფოკუს-ჯგუფში ჩაერთოს კითხვის სწავლება-სწავლის ექსპერტიც.

მიმაჩნია, რომ კვლევამ უნდა მოიცვას ეთნიკურ უმცირესობათა წარმომადგენლებით დასახლებული რეგიონებიც. ამ რეგიონების მოსახლეობის ინტეგრირება ქვეყნის სოციო-ეკონომიკურ და კულტურულ განვითარებაში ძალიან აქტუალურია. ამიტომ სასურველია, მეტი ინფორმაცია დაგვიგროვდეს იმის შესახებ, თუ რა პრობლემები და დაკვეთები აქვთ ამ რეგიონებში მცხოვრებ პირებს.

ჩემი აზრით, ერთ-ერთი მთავარი ფაქტორი, რომელიც ამ ტიპის კვლევამ სათანადოდ უნდა გაარკვიოს, კითხვისადმი დამოკიდებულებაა. ჩვენ ვცხოვრობთ საზოგადოებაში, სადაც ბევრი ადამიანი (განსაკუთრებით მოზარდები და ახალგაზრდა ვაჟები) კითხვას სისუსტედ, დროის უსარგებლო ფლანგვად, ზოგჯერ სახიფათო გატაცებადაც კი მიიჩნევს. ამის გამო, ბევრი მოქალაქე თავს იკავებს წიგნის საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილას წაკითხვისგან, წიგნების მაღაზიაში შესვლისგან და ა. შ. ირიბად თუ პირდაპირ, სწორედ ამ შემაკავებელი იმპულსების აღმოფხვრისკენაა ხშირად მიმართული კომერციული, სამთავრობო და არაკომერციული ორგანიზაციების „წიგნიერი“ აქციები, საზოგადოებრივი კამპანიები. სასურველია, რომ ამ ტიპის კვლევამ ხელიდან არ გაუშვას მოსახლეობის კითხვისადმი დამოკიდებულების გამოვლენის შესაძლებლობა.

მნიშვნელოვანია, რომ კვლევამ გამოკვეთოს კითხვის ჩვევების მიმართება მკითხველთა სოციო-ეკონომიკურ სტატუსთან. ამ ტიპის გამოკითხვები სასარგებლოა არა მხოლოდ წიგნის

ბაზრის განვითარებისთვის, არამედ საგანმანათლებლო და კულტურული სფეროების განვითარების სტრატეგიის განსაზღვრისთვისაც. მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში საუბრობენ კითხვასა და საზოგადოებრივ კეთილდღეობას შორის არსებულ კორელაციაზე. ამიტომ, თუ მკითხველთა და არამკითხველთა შორის უფსკრული არსებობს, მნიშვნელოვანია იმის ცოდნა, თუ რა კანონზომიერი ურთიერთმიმართებაა ამ მოვლენასა და საზოგადოების სოციო-ეკონომიკურ სტატუსს შორის საქართველოში. ასეთი მიმართების ცოდნა ხშირად ბაზრის თავისებურებების გათვალისწინებისა და პროდუქციის დივერსიფიცირებისკენ უბიძგებს გამომცემლებს. მოცემული კვლევიდან გაშუალებულიად შეგვიძლია ვიმსჯელოთ აღნიშნულ მიმართებაზე. მაგალითად, თვალშისაცემია შეძენილი და წაკითხული წიგნების მცირე რაოდენობა, რაც, როგორც ჩანს, წიგნების სიძვირესთანაა დაკავშირებული. ის, რომ გამოცდილი თუ პოტენციური მკითხველები წიგნის ფასს დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ, სწორედ ამის მანიშნებელია. თუმცა სასურველია, კვლევის შედეგები უშუალოდ ასახავდეს მონაცემებს და დასკვნებს ამ კუთხით.

ცალკე უნდა შევხებო ბავშვების წიგნიერებასთან დაკავშირებულ შედეგებს. ჩემთვის, როგორც განათლების

სპეციალისტისთვის, განსაკუთრებით თვალშისაცემი და მტკივნეულია ის, რომ „რესპონდენტთა 54%-ის თქმით, მათ მიერ შეძენილ წიგნებში საბავშვო წიგნებს 0% უჭირავს.“ ნამდვილად არასახარბიელოა ბავშვებისათვის წიგნების წაკითხვის მაჩვენებელიც. ბოლო ათწლეულებში ჩატარებული საერთაშორისო კვლევები ცალსახად ადასტურებს, რომ სწორედ ის ბავშვები, ვისაც ბავშვობაში ოჯახის წევრები წიგნებს უკითხავენ, დიდი წარმატებებით გამოირჩევიან განათლების ზედა საფეხურებზე. ბავშვებისთვის წიგნების კითხვა არის ყველაზე მძლავრი იარაღი წიგნების შეყვარებისა და მთელი ცხოვრების მანძილზე სწავლის გზაზე. საჭიროა საგანგებო მუშაობა, რათა მშობლებმა გააცნობიერონ, რა დიდ როლს ასრულებს კითხვა ადამიანის დასაქმების, კეთილდღეობის, ბედნიერი ცხოვრების უზრუნველყოფის თვალსაზრისით.

მოცემული კვლევა ნამდვილად წარმოადგენს მნიშვნელოვან ნაბიჯს, ერთი მხრივ, მსგავსი კვლევების გასაგრძელებლად, მეორე მხრივ კი - საგამომცემლო სივრცეში კონკრეტულ ინფორმაციაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების მისაღებად. სრულად ვეთანხმები კვლევის დასკვნით ნაწილში მოცემულ დებულებას იმის შესახებ, რომ „გარკვეულმა საკითხებმა, რომლებიც კვლევის დროს გამოიკვეთა, ნათელი სურათის შესაქმნელად დამატებითი კვლევის საჭიროება გააჩინა“ და „ახალი ტენდენციების და სხვადასხვა პერიოდის მონაცემების ერთმანეთთან შედარების მიზნით მკითხველთა კვლევამ ყოველწლიური, პერმანენტული სახე უნდა მიიღოს.“

რეკომენდაციები

- ხელი შეეწყოს მეორადი წიგნების ბაზრის განვითარებას და წიგნების ჩუქების პრაქტიკის დანერგვას. ასეთი პროექტები გაზრდის წიგნების ხელმისაწვდომობას და პოპულარობას სოფლებში, ხელმომჭირნედ მცხოვრებ ოჯახებში, მცირე შემოსავლის მქონე მოსახლეობაში; შესაძლებელია სპეციალური ტრენინგების ჩატარება წიგნების მაღაზიების, ბიბლიოთეკების, არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებისათვის;
- მოეწყოს სპეციალური სემინარები და ტრენინგები წიგნის გაყიდვის მომსახურებაში ჩართული პირებისათვის. ეფექტური კომუნიკაციის, მომხმარებელთან ურთიერთობისა და მომსახურების უნარ-ჩვევების განვითარება აუცილებლად გაზრდის წიგნის მაღაზიაში შემსვლელთა რაოდენობას;
- მოეწყოს სპეციალური კამპანიები, რომლებიც ხელს შეუწყობს უფროსების მიერ ბავშვებისათვის კითხვის პოპულარიზებას. საჭიროა მშობლების ცნობიერების ამაღლება იმის შესახებ, თუ რა დიდი გავლენა აქვს ბავშვებისათვის წიგნების კითხვას მათ გონებრივ და ემოციურ განვითარებაზე, წარმატებულ სწავლასა და დასაქმების პერსპექტივის შექმნაზე.
- საბავშვო (საყმაწვილო) წიგნების წერის, თარგმნის, ადაპტირებისა და რედაქტირების პროცესში გათვალისწინებულ იქნას ტექსტის სირთულის შინაარსობრივი, ლექსიკური და ენობრივი პარამეტრები. წიგნის კითხვადობის არასათანადო მაჩვენებელი ფრუსტრაციას იწვევს როგორც კითხვის, ისე წაკითხულის მოსმენის დროს.